

Поштовани грађани, постигнут је неформални договор о условима новог кредитног аранжмана између Међународног монетарног фонда и Владе Републике Србије. Поред веома непопуларних мера (најблажи термин за катастрофалне услове које ћемо прихватити), предочено нам је свима да је то једина могућност јер алтернативе нема. Али алтернативе има и право је време да се грађани Србије упознају са истом. Текст који је пред вама садржи неколико сегмената који имају за циљ да прикажу тренутну ситуацију, предлоге, тј. услове Међународног монетарног фонда (ММФ), последице прихватања истих, и на крају алтернативни економски концепт за превазилажење економске кризе у Србији.

Тренутна ситуација

Пад индустријске производње наставља тенденцију са краја претходне године. Према подацима Републичког завода за статистику у јануару индустријска производња је мања за 17,1% у односу на јануар 2008. године и за 25% у односу на просек 2008. године. Прерађивачка индустрија, која са 75,5% учествује у укупној индустријској производњи, бележи пад од 39,4% у односу на просек 2008. године, а посматрано у односу на јануар 2008. године 24,5%. Тенденција пада у фебруару и марту је још драматичнија и очигледнија, и више нам нису потребни подаци да бисмо то уочили.

Наводимо податке који се тичу извоза. Извоз (робе) из Србије смањио се у јануару 2009. за 30% посматрано у односу на јануар 2008. године. Посматрано у апсолутним износима то значи смањење извоза са 696 милиона долара на 483 милиона долара у јануару 2009. године. При томе, извоз робе из Србије у земље ЕУ смањио се за 30% у односу на јануар 2008. године. Статистички посматрано, по намени робе, извоз репроматеријала заузима највеће учешће у нашем извозу, и он се смањио за 40% у односу на јануар 2008. године. Зашто су ови подаци битни? Зато што осликавају суштину екстерних и интерних проблема са којима се сусреће привреда Србије. Учешће извоза у земље ЕУ износи 54%, а у земље централне и источне Европе 33%. Ако узмемо драматично смањење увоза у земљама ЕУ (у Немачкој је, на пример, у јануару 2009. увоз смањен за 20% у односу на јануар 2008) и земљама централне и источне Европе, онда уочавамо да је „цунами“ економске кризе управо захватио простор Србије. С обзиром на то да су земље ЕУ суочене са падом привредне активности, извоз репроматеријала из Србије бележи страховит пад, те је сасвим сигурно да ни у будућем периоду нећемо моћи да рачунамо са повољнијим кретањима у погледу извоза.

Нови концепт за превазилажење економске кризе у Србији

Пише: Дејан Миљковић
понедељак, 30 март 2009 20:55

Унутрашњи проблеми везани су за проблем финансијске неликвидности у нашем економском систему. Предузећа се сусрећу са домино-ефектом у погледу реализације својих финансијских потраживања. Свако сваком дугује и то веома отежава привређивање, и наравно, има негативне ефекте не само на извоз већ и на укупну привредну активност.

Што се тиче увоза – а анализа увоза робе је битна како са становишта екстерне равнотеже, тако и са становишта прихода у буџету – такође констатујемо у јануару значајно смањење. Укупан увоз у јануару 2009. посматрано у односу на јануар 2008. године смањио се за 43%. Имајући у виду да је наша прерађивачка индустрија веома увозно зависна, онда посебно забрињава смањење увоза репроматеријала у јануару за 50%. Увоз репроматеријала у јануару 2008. износио је 979 милиона долара, а у јануару 2009. године 493 милиона долара. Овај податак јасно илуструје степен успоравања укупне индустријске производње у Србији, а посебно пад прерађивачке индустрије од 24,5%.

Шта се налази у позадини ових података?

Већина аналитичара би одмах одговорила – проблеми са приходном и расходном страном у буџету. У праву су, али није у томе суштина проблема. У позадини ових података налазе се животи и животни проблеми грађана Србије.

Проблеми у реалном сектору у виду горепоменутог пада привредне активности, и проблеми у екстерном сектору са падом извоза и увоза, директно су се одразили на прилив финансијских средстава у буџет Србије. Наводимо основне податке у табели 1.

Табела 1. Део буџетских прихода у хиљадама динара

	Буџет 2009 (1)	Буџет јануар 2009	Буџет екстраполација за 2009 (2)	Разлика (2) и (1)
Укупни порески приходи	69870000 0	4594370 0	540624400	-158175600
Порески приходи	64010000 0	4291680 0	515037600	-125062400
Порез на доходак	81300000	5181300	62299600	-19004400
Порез на добит	44300000	2944200	24521900	-19798400
ПДВ	33880000 0	2502010 0	300241200	-38558800
Акцизе	11880000 0	7356300	68279600	-28524400
Царине	50800000	2948600	35361800	-15438400

Наведени подаци у табели 1 приказују грубу екстраполацију најбитнијих пореских прихода за 2009. годину на бази података о пореским приходима из јануара 2009. године. У суштини, екстраполирани подаци о укупним пореским приходима у табели 1 очигледно су економској власти послужили као платформа за преговоре са ММФ-ом. Наиме, премијер Цветковић је 26. марта на конференцији за штампу констатовао да према пројекцијама буџет у мањку износи око 190 милијарди динара. Табела 1 управо констатује да се екстраполирани подаци за укупне пореске приходе разликују од пројектованих прихода у буџету за око 158 милијарди, и ако на ту разлику додамо званично пројектован дефицит у буџету, онда долазимо до цифре од око 200 милијарди динара укупног минуса.

Могао бих сада на бази прорачуна да анализирам пад екстраполираних пореских прихода од око 4,5 процентних поена у односу на пројектоване приходе у буџету за 2009. годину, и да констатујем да су приходи од ПДВ-а и акциза у структури допринели паду од 2 процентна поена. Али то би био погрешан приступ, и ту аналитичари греше! Јер нису порески приходи смањени, није дошло до евазије пореских прихода, бар не још увек. Порески приходи су условно мањи од пројектованих јер је грешка направљена у старту при пројектовању економске активности за 2009. годину. Номинални бруто домаћи производ (БДП) пројектован је на бази процене у погледу раста реалног БДП-а од 3,5%. Тако смо дошли до номиналног износа БДП-а од око 3,3 милијарде динара који је послужио као основ за пројекцију пореских прихода у 2009. години. Са друге стране текући порески приходи у јануару 2009. године били су у складу са привредном активношћу и отуда разлика на годишњем нивоу између екстраполираних података и пројектованих пореских прихода у закону о буџету за 2009. годину.

Пре него што наставим са анализом указујем на следеће:

– у извештају ММФ-а поводом одобравања финансијских средстава Србији, 16 јануара 2009. године, ММФ констатује да се очекује реални раст БДП-а од 3,5% у 2009. години (Пресс Релеасе Но. 09/12)

Пише: Дејан Миљковић
понедељак, 30 март 2009 20:55

– шездесет девет дана касније, 26. марта, на конференцији за штампу поводом неформалног договора о новом аранжману између ММФ-а и Владе Србије, званични представник ММФ-а Алберт Јагер изјављује да ће Србија скоро сигурно забележити пад у 2009. години од -2%!

Да ли је потребно да нагласим да је то промашај од 5,5 процентних поена, и да смо на бази тих лоших процена формулисали и спроводили нашу економску политику? И не само да је таква економска политика утицала на животе наших грађана. Нашу судбину поново препуштамо у руке оних који су нам већ показали колико су неозбиљни њихове процене и планови!

Да је ситуација алармантна, могло се уочити и по понашању наших министара на поменутој конференцији за штампу. Наиме, чак и под претпоставком да ће се остварити пројектовани порески приходи везани за царине и ПДВ на увозне производе, а то значи да на екстраполиране укупне пореске приходе на годишњем нивоу додамо још око 40 милијарди динара, наш реални БДП уз пројектовану стопу инфлације од око 10% је већ сада на годишњем нивоу од -5%. А то је наша садашња реална активност! Мере које је Влада предузимала до сада нису спречиле значајно успоравање привредне активности. А шта предлаже ММФ?

Пакет мера (за) ММФ

За сада имамо само званичне информације са конференције за штампу одржане 26. марта, али и на основу њих можемо доста тога уочити и свакако прокоментарисати. Шеф мисије ММФ-а констатује „да пројектовани буџетски приходи нису на планираном нивоу, па се у буџету ствара јаз, а због пресушивања иностраних извора капитала отвара се и велики јаз у спољном финансирању“. Стога, поменута особа констатује да је „неопходан велики пакет мера фискалног прилагођавања како би се буџетски дефицит ограничио на 3%, што је максимални ниво који се може финансирати из неинфлаторних извора“. Суздржавам се да не пукнем од муке (јер не могу замрзавање плата и пензија да третирам као уштеду – у питању су животи људи!); али идемо даље.

Погледајмо шта заправо садржи тај пакет мера који је услов за одобравање финансијских средстава од ММФ-а. Прво, повећање дефицита буџета на 90 милијарди динара, али то не значи и повећање расхода у буџету. Напротив, повећање дефицита је последица смањења пореских прихода, те је стога као друга мера неопходно

Пише: Дејан Миљковић
понедељак, 30 март 2009 20:55

додатно смањење расхода у буџету од око 67 милијарди динара. Али ни то није довољно, па се трећа мера односи на повећање прихода од око 34 милијарде кроз повећање неопорезиве основице на 12 хиљада динара и повећање пореске стопе за 6% на ниво од 18% на све плате, пензије, ауторске и друге хонораре. И једна од последњих констатација на поменутој конференцији за штампу, која у ствари и није мера, али јесте прави хит, јесте најаву гувернера Јелашића да ће 27. марта у Бечу, уз подршку ММФ-а, разговарати са представницима матичних кућа страних пословних банака да не извлаче капитал из Србије (у међувремену је он то и урадио!).

Кренимо редом, дакле, прва мера. Пројекција дефицита буџета од 90 милијарди није само бројка, то је информација да смо сада при пројекцији буџетских прихода и расхода прихватили констатацију да ћемо по пројекцијама ММФ-а имати пад реалног БДП-а од -2% уз инфлацију од око 10% на годишњем нивоу. А већ смо констатовали колико су они прецизни у својим пројекцијама! Но, добро, идемо даље.

Друга мера је прилично великог опсега и односи се на више позиција. Уштеде у буџету пронађене су на следећим позицијама:

- замрзавање плата и пензија – уштеда око 13 милијарди динара;
- смањење трансфера локалним самоуправама – уштеда око 15 милијарди динара;
- смањење трошкова Фонда за здравство – уштеда око 4 милијарде динара;
- смањење за 40% трошкова буџетских корисника који остварују и сопствене приходе – уштеда око 12 милијарди динара;
- смањење расхода за робе и услуге, што подразумева и забрану новог запошљавања и укидање репрезентације, службених путовања и слично – уштеда око 18 милијарди динара.

Са овим уштедама буџетски расходи се смањују на ниво који се креће у опсегу од 680 до 690 милијарди динара. Али ни то није довољно, те смо морали да посегнемо за трећом мером која се односи на повећање пореске стопе за 6%. На овој мери ћемо се мало дуже задржати. По пројекцијама укупних пореских прихода на бази реалног пада од -2% и инфлације од 10%, процена Владе је да ће на овај начин повећати приходе за 34 милијарде динара и тако доћи до укупних прихода који посматрано у односу на расходе генеришу већ поменути дефицит од 90 милијарди динара.

Ово је веома опасна мера и има неколико импликација на које би требало указати. Прво, готово сви ову меру коментаришу са становишта приходне стране у буџету, међутим

Пише: Дејан Миљковић
понедељак, 30 март 2009 20:55

поента је на сасвим другом месту – можете је уочити ако посматрате Финансијски план Републичког фонда за пензионо и инвалидско осигурање (ПИО) за 2009. годину. Наиме, у склопу прихода Фонда ПИО социјални доприноси (осигураника запослених, осигураника самосталних делатности и осигураника пољопривредника) пројектовани су на ниво од 262 милијарде динара (око 56% укупних прихода), а донације и трансфери из буџета на нивоу од 189 милијарди динара (око 41% укупних прихода). Пад привредне активности од -2% отвара „рупу“ код прихода од социјалних доприноса за око 30 милијарди динара, и повећање пореза за 6% (уз дивиденде јавних предузећа) иде управо у правцу неопходног повећања прихода по основу социјалних доприноса. Али то је у ствари игра бројева („jo-jo“ ефекат), и то веома опасна игра! Нешто више од 500 хиљада пензионера имаће смањење пензије на основу ове мере. На исти номинални износ пензија више ће издвајати у виду доприноса, тј. враћати назад у форми прихода, да би следећи месец добили поново тај део. Слична је ситуација и код свих осталих буџетских корисника, тј. запослених у јавном сектору. Они чија су примања из буџета већа од 24.000 динара имаће смањење плата. На исту номиналну плату уз промењену пореску основицу запослени ће више вратити назад у буџет како би следећи месец добили исти износ. Тако рећи креира се врста „виртуелног“ новца који се врти у круг. А приватни сектор? Министар економије Динкић констатовао је да ће приватни послодавци моћи да се договоре са запосленима да ли ће се та обавеза плаћати на терет послодавца или запосленог, или пола-пола. Аха...баш ће се они договорити у време економске кризе када је губитак посла неизвештан колико и то да ли ће сутра осванути нови дан! Мера о којој тренутно дискутујемо добила је назив „солидарни порез“ и Влада нас уверава да том мером терет кризе подносе више они који имају већа примања. То напросто није тачно! Највећи терет подносе пензионери који ће имати умањење пензија, просветни радници, здравствени радници, запослени у правосуђу, полицији итд... Није тачно да ће они са изразито високим примањима поднети већи терет економске кризе на бази овог повећања пореза. А да вам то потврдим навешћу вам два члана Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање.

Члан 66 Закона

Обвезник доприноса који је сам платио доприносе, односно коме је у његово име и у његову корист плаћен допринос из основице која прелази највише годишње основице за календарску годину има право на повраћај тако више плаћеног доприноса.

Члан 67 (став 2)

Процењену највишу годишњу основицу из става 1 овог члана чини петоструки износ годишње зараде остварене по запосленом у Републици у претходној години увећан за процењени раст зарада у текућој години.

Значи, они који имају изузетно висока примања имаће повраћај финансијских средстава на основу горепоменутих чланова закона о доприносима. А ако узмемо у обзир да ће услед замрзавања плата у јавном сектору и скоро извесног смањења у приватном сектору уследити смањење просечних плата, онда ће основица за повраћај доприноса у наредном периоду бити још нижа. Да би Влада била у праву, она мора да промени два горепоменута члана у закону о доприносима, а нисам приметио да имају такву намеру.

Знам да сте нестрпљиви да видите предлог новог економског концепта, али морам да се осврнем на још једну ствар, и требало би све ово што смо кроз претходну анализу прошли схватити као добру подлогу за предлог који ћу вам представити. Наиме, запарала ми је уши изјава гувернера Јелашића да су циљеви монетарне политике инфлација око 8% плус-минус 2%, а раст цена под контролом државе не би смео да пређе 15%!?

Цене које су под контролом државе обухватају:

- електричну енергију,
- нафтне деривате,
- комунално стамбене услуге,
- услуге социјалне заштите,
- саобраћајне услуге,
- ПТТ услуге,
- хлеб, брашно, млеко, цигарете, лекове и остало.

Ако погледате податке табеле 2 разумећете шта ми је то „запарало уши“. Признајем да нисам економиста који само гледа у бројеве и прорачуне, јер иза бројева и прорачуна видим људе са којима живим! Дакле, имамо замрзавање плата и пензија, и свакако смањење плата у приватном сектору услед мера које ћемо прихватити, а гувернер „се нада да раст цена под контролом државе неће прећи 15%“!? Можете да замислите како ће живети грађани Србије ако уследи раст цена под контролом државе изнад 15%? То је директан ударац, слободно бих могао рећи нокаут, на животни стандард

Нови концепт за превазилажење економске кризе у Србији

Пише: Дејан Миљковић
понедељак, 30 март 2009 20:55

грађана Србије. Илустрације ради, у табели 2 приказана су примања грађана у појединим градовима у Србији (о другим местима можете се информисати на сајту Републичког завода за статистику).

Табела 2. Просечне зараде по запосленом у 2008. по појединим местима у динарима

Место	Просечна зарада	Просечна зарада без пореза и доприноса	Место	Просечна зарада	Просечна зарада без пореза и доприноса
Младеновац	34563	24653	Рача	26531	18533
Бачка Топола	35516	25576	Књажевац	25503	18359
Житиште	32610	23448	Ивањица	29775	21407
Бела Црква	33473	23892	Александровац	31120	22272
Пландиште	23143	16706	Брус	29987	22114
Бачки Петровац	34643	24819	Сврљиг	20376	14643
Лозница	32437	23327	Блаце	23722	17115
Мионица	32957	23831	Бела Паланка	18335	13159
Аранђеловац	33127	23998	Власотинце	27208	19545
Баточина	32088	23003	Владичин Хан	20666	14945

Извор: Републички завод за статистику

На крају ове приче везане за договор са ММФ-ом морам још да се дотакнем хит изјаве да ће гувернер уз подршку ММФ-а разговарати са представницима страних пословних банака поводом проблема одлива капитала из Србије. Просто не могу да верујем да сам као економиста доживео да живим и радим у земљи у којој економска власт води економску политику на „часну реч“! Прво су министру економије представници Фијата на „часну реч“ обећали да ће једног дана производити неки аутомобил, а сада и представници страних пословних банака гувернеру НБС-а на „часну реч“ гарантују кредитне аранжмане. Заиста, ако је то нека нова економска доктрина, ево придружујем се и на „часну реч“ обећавам да ћу једнога дана платити порез.

Последице прихватања „помоћи“ ММФ-а

Сматрам да је процена ММФ-а у погледу смањења економске активности од -2% већ сада погрешна. Када би се задржао постојећи ниво економске активности, вероватно бисмо крај године дочекали са падом од -4 до -5% на годишњем нивоу, па чак и да у Војводини буду остварени јако добри приноси у пољопривреди. Међутим, са постојећим предлогом на столу, од стране ММФ-а и Владе, био бих јако задовољан ако би на крају године смањење економске активности било око -4%, али бојим се да то неће бити реално. Финансијска средства од ММФ-а су „мртве“ паре, а њихова помоћ није лек за нашу економску ситуацију. Три милијарде евра од ММФ-а служе само као гарант стабилности динара, и тај новац неће дотаћи нашу привреду. Влада ће морати да се додатно задужи од осталих иностраних поверилаца како би финансирала дефицит буџета. На почетку текста указао сам на пад иностране тражње за нашим производима, а у наставку текста анализирањем услова ММФ-а јасно је да ће исти утицати на снажан пад домаће тражње.

Значи имамо следећу ситуацију:

- реални сектор који се сусрео са смањењем агрегатне тражње (домаће и иностране),
- реални сектор који има велике проблеме са ликвидношћу,
- реални сектор који се сусреће са високом ценом капитала на финансијском тржишту – највишом у региону,
- нема наговештаја значајнијег смањења референтне каматне стопе,
- смањење животног стандарда као последица замрзавања плата, повећања пореске стопе и раста цена контролисаних производа,
- смањење запослености.

Поново ћу се вратити на фискални сектор: оваква ситуација подразумева немогућност плаћања ПДВ-а, а о порезу на добит да и не говоримо, јер добити неће бити. Такође, мора доћи до отпуштања радне снаге, а то опет повлачи смањење пореза на доходак, и уједно још већа издвајања у буџету за социјалну помоћ новонезапосленима и њиховим породицама.

Економске мере Владе које се односе на помоћ реалном сектору не погађају мету, јер финансијска средства не добијају најугроженији привредни субјекти, већ они који су платежно способни. Уз то, Србија је вероватно једина земља која субвенционисе део

Нови концепт за превазилажење економске кризе у Србији

Пише: Дејан Миљковић
понедељак, 30 март 2009 20:55

номиналне каматне стопе како би привреда дошла до повољнијих финансијских средстава. А зашто? Зато што нас је криза ухватила са јако високом референтном каматном стопом, која више нема значајну функцију на кретање инфлације, али њено смањење би можда иницирало делимичан одлив капитала. Ухваћени смо у замку! У таквој ситуацији не можемо а да не констатујемо да повећање пореске стопе може утицати на евазију пореза и значајно повећање сиве економије. Све напред наведено утицаће на значајнији пад пореских прихода, те сам скоро сигуран да ће се до краја августа поново појавити потреба за ребалансом буџета. Шта ћемо тада да смањимо, и које мере ћемо тада прихватити у циљу нашег (све) бољег живота – то већ не знам.

Међутим, као што сам најавио, да не би испало да само критикујем, овом приликом ћу предложити економски концепт за који сматрам да би посрнулој економији Србије помогао да преброди економску кризу, и одржи економску активност која би представљала подлогу за раст и развој након економске кризе.

Нови економски концепт за превазилажење економске кризе у Србији

Нови економски концепт базира се на неколико кључних елемената који путем различитих економских механизма имају вишедимензионално дејство с циљем превазилажења негативних ефеката економске кризе на привредну активност и животни стандард грађана Србије.

Основни елементи новог економског концепта су:

- замрзавање цена домаћих производа најмање на период од 9 месеци након успостављања новог концепта,
- неопходна финансијска средства у износу од 3 до 3,5 милијарде евра – „живог“ новца,
- смањење референтне каматне стопе (каматна стопа Народне банке) до нивоа 4–5%,
- омогућити напуштање девизне клаузуле код кредитног оптерећења грађана и привреде за кредите одобрене код пословних банака у Србији,
- формирање фонда за помоћ привредним субјектима који су директно погођени

негативним ефектима светске економске кризе,

- повећање плата у јавном сектору (просветни радници, здравствени радници и остали) за 10% у 2009. години,
- повећање пензија (осигураника запослених) од 10% у 2009. години, али за првих 7 група, тј. до износа испод 25 хиљада динара како би се обезбедио достојанствен живот наших старијих грађана,
- повећање пензија (пољопривредника) од 10% у 2009. години,
- задржати исту пореску стопу и пореску основицу како би се спречила евазија пореских прихода и повећање сиве економије,
- суспензија Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП) на одређен период (ова мера оправдана је услед економских потешкоћа).

Замрзавање цена домаћих производа вероватно ће се протумачити као невероватан потез, посебно од присталица неолиберализма и поборника слободног тржишта. Али не видим зашто би то било толико невероватно, и зашто је то мање прихватљиво од замрзавања плата, или рецимо вођења економије на принципу „часна реч“? Када идеја буде представљена кроз конкретан економски механизам уочиће се смисао овог „невероватног“ потеза.

Пре него што се позабавимо самим економским механизмом прво да се мало осврнемо на пројекцију буџета, а у склопу истог на предлог везан за повећање плата и пензија. Пројекција буџетских прихода извршена је на основама претпоставке реалног раста од 1% и стопе инфлације од 7%. Иако су домаће цене замрзнуте на датом нивоу, стопа инфлације бележиће раст у складу са механизмом преноса утицаја депресијације динара на цене увозних производа. Укупни порески приходи на основу пројекције економске активности и претпоставке немењања пореске политике, а узимајући у обзир ефекат суспензије ССП-а и депресијације динара на приходе везане за царине и ПДВ на увозне производе, кретали би се око 610 милијарди динара. Буџетски расходи обухватили би предлоге Владе у погледу смањења потрошње на већ наведеним позицијама (за нијансу нешто оштрије), али не и смањења потрошње за плате и пензије. Расходи за плате у буџету повећали би се за 18 милијарди динара. Код донација и трансфера за Фонд ПИО потребно је повећање од око 27 милијарди динара. Плате се повећавају линеарно, али код пензија је ситуација другачија. Наиме, услед мањег нивоа економске активности приходи на основу социјалних доприноса биће мањи од пројектованих, те стога повећање пензија мора бити селективно и у функцији обезбеђивања пристојног животног стандарда најугроженијих пензионера. Стога је пројекцијом инкорпориран раст пензија првих 7 група, тј. 10% се повећавају пензије чији је износ испод 25.000 динара. Такође, извршена је пројекција повећања пензија пољопривредних осигураника за 10%. На основу свих ових чињеница потребно је из буџета додатно издвојити око 27 милијарди динара. Значи, уз драстично смањење свих осталих расхода, осим плата и пензија, расходи буџета износили би око 700 милијарди динара, што нам даје дефицит од 90 милијарди динара или нешто мање од милијарду

евра.

У погледу неопходних финансијских средстава у износу од 3 до 3,5 милијарди евра потребна је интензивна и широка дипломатска офанзива наше владе и директни разговори са Русијом, САД, Европском унијом, па и Кином око неопходне финансијске помоћи. Финансијска средства могу бити обезбеђена у форми кредита, али и у виду уласка капитала преко њихових пословних банака (ту превасходно мислим на долазак Сити банке, Московска банка већ је присутна у Србији, могућ је и одговарајући аранжман са кинеском развојном банком). Интензитет ангажмана Русије на изградњи гасовода Јужни ток показује да постоји интерес стратешког позиционирања великих играча на овом простору нарочито на инфраструктурним пројектима који се могу реализовати и у форми приватно-јавног партнерства.

Економски концепт има за циљ да првенствено кроз оживљавање привредне активности врати економију Србије на колосек одрживог привредног раста и развоја којим бисмо кренули даље по престанку светске економске кризе. Управо зато је предложена мера смањења референтне каматне стопе, а самим тим и смањење каматних стопа на финансијском тржишту, као и помоћ Фонда за помоћ привреди, у функцији обезбеђивања неопходних финансијских средстава за нормално одвијање процеса производње. Повећањем економске активности решава се неколико кључних проблема. Прво, повећава се понуда производа на домаћем тржишту. Друго, задржава се ланац наплате ПДВ-а. Треће, задржава се ниво запослености, а то подразумева да се не смањују порези на доходак и добит. Такође, имплицитно се смањују трошкови које би држава имала у буџету ако би дошло до великог таласа отпуштања радника. Повећањем плата и пензија уз замрзавање цена на одређен период такође се решава неколико проблема. Прво, штити се стандард грађана Србије. Друго, повећава се тражња за домаћим производима. Наиме, повећање плата и пензија уз замрзавање цена и постепену депресијацију преусмериће тражњу грађана Србије са увозних на домаће производе, што ће повољно утицати на економску активност. Треће, спречава се ширење социјалног незадовољства које може да прерасте у социјални бунт грађана Србије који би практично онемогућио спровођење било какве реалне економске политике.

У наставку, да бисмо пружили слику ефеката које би требало да постигну наведени кључни елементи новог економског концепта, представимо склоп економског механизма који пружа могућност за повећање економске активности.

Економски механизам

Економски механизам подразумева истовремено дејство различитих мера економске политике у различитим економским областима. Синхронизовано дејство различитих мера нема једнократне ефекте, већ носи своју динамичку компонентну током периода примене мера. Пројекција ребаланса буџета која ће укључити поменути раст плата и пензија је мера из области фискалне политике. Такође, Влада би одмах морала да изврши суспензију „једностране примене“ ССП-а (суспензија примене ССП-а је дозвољена ако се појаве проблеми у економском функционисању – ко не верује у то, нека прочита текст ССП-а). Даље, неопходно је одмах обезбедити најмање милијарду евра помоћи од горепоменутих држава, а након тога водити преговоре о остатку потребних финансијских средстава. Што се тиче монетарне политике, потребно је одмах отпочети са постепеним смањењем референтне каматне стопе, и управо тај потез покренуо би динамичку компоненту економског механизма са свим својим позитивним ефектима на економску активност током времена. Покушају то да (поједностављено) предочим кроз неколико итерација.

1. Постепено смањење референтне каматне стопе – смањење мора ићи до нивоа од 4–5%.

Смањење референтне каматне стопе није одлука на папиру, иза тог смањења стоје економски механизми, што у суштини подразумева неколико итерација и динамичку компоненту економског прилагођавања одрживом систему у времену економске кризе. Смањење референтне каматне стопе условиће повлачење пословних банака из већ ниских репо-операција и одлазак на девизно тржиште.

2. Услед смањења референтне каматне стопе пословне банке вршиће притисак на девизном тржишту у правцу депресијације динара (без обзира на „часну реч“ дату гувернеру НБС-а).

Наравно, постоји могућност извлачења капитала и без смањења референтне каматне стопе, ако централе („мајке“) пословних банака које послују у Србији буду имале проблеме у функционисању на својим матичним тржиштима (Аустрија, Немачка, Италија, Грчка, Француска и др.). Међутим, у сваком случају смањење каматне стопе може креирати јак притисак на девизном тржишту. Одлазак капитала не може да се спречи, али притисак мора да се амортизује како не би дошло до пуцања финансијског

Нови концепт за превазилажење економске кризе у Србији

Пише: Дејан Миљковић
понедељак, 30 март 2009 20:55

система, што подразумева низ мера НБС-а које треба применити.

3. Активно учешће Народне банке на фиксинг састанку.

На фиксинг састанку Народна банка мора да амортизује јаче притиске у правцу депресијације и да допусти постепену депресијацију, што значи трошак у виду смањења девизних резерви...

4. Пословне банке извлаче капитал из Србије – бег капитала.

Откупљене девизе ће свакако почети да „отичу“ у централе пословних банака са страном власничком структуром...

5. Поново смањујемо референтну каматну стопу.

Значи улазимо у нову итерацију...

6. Пословне банке врше притисак на девизном тржишту у правцу депресијације динара

7. Народна банка активно учествује на фиксинг састанку

8. Пословне банке извлаче капитал из Србије – бег капитала.

9. Сада је у игру потребно постепено убацивати „нов“ капитал, а то су поменути финансијска средства од 3 до 3,5 милијарде евра „живог“ новца.

Финансијска средства која се налазе директно на отвореном рачуну државе код НБС-а (који већ постоји и користи се за улазак финансијских средстава остварених продајом код великих приватизација) постепено се укључују у финансијски систем ублажавајући притисак на депресијацију са једне стране, а са друге стране омогућавају реализацију буџетских расхода и функционисање Фонда за помоћ предузећима која су директно погођена негативним ефектима светске економске кризе. Значи новац постепено улази у систем и неутралише ефекте извлачења новца из система већ поменутих пословних банака.

10. НБС преко фиксинг састанка и даље регулише постепену депресијацију.

Народна банка и даље преко фиксинг састанка дозвољава постепену депресијацију, продајући постепено средства од три милијарде евра.

11. Влада има могућност да неопходна финансијска средства за извршење буџетских расхода прибави и продајом дугорочних хартија од вредности.

Финансијска средства државе на рачуну код Народне банке директно утичу на повећање нивоа девизних резерви, што може утицати на побољшање кредитног рејтинга земље, а самим тим и на повећање атрактивности државних хартија од вредности. Уз константно смањење референтне каматне стопе дугорочне хартије од вредности пласирале би се по варијабилној каматној стопи која би за 3 процентна поена била већа од референтне каматне стопе.

12. Влада дугорочним хартијама од вредности може да прибави и финансијска средства за финансирање Фонда за помоћ предузећима.

Финансијска средства Фонда за помоћ предузећима одобравају се оним предузећима која су погођена ефектима економске кризе, а у ланцу имају велики број добављача у процесу продукције (приоритет). Финансијска средства не би се одобравала по принципу „бланко чека“. С обзиром на то да су у питању предузећа која због проблема са ликвидношћу на финансијском тржишту не могу да обезбеде финансијска средства

по тржишним условима, држава би поред услова у погледу израде плана економског и финансијског опоравка предузећа, инсистирала на гаранцији да предузеће неће смањити број запослених,

те на гаранцији да ће предузеће уредно измиривати своје обавезе према добављачима (како не би дошло до ланчаног ефекта преноса негативних утицаја на остале произвођаче у ланцу репродукције). Да би обезбедила поштовање датих гаранција, држава би морала да се обезбеди и учешћем у структури капитала предузећа у зависности од износа који одобрава. То би омогућило да у случају неиспуњавања обавеза из напред дефинисаних услова предузећа буду оштро санкционисана применом врло применљивих и ефикасних мера.

13. Када се референтна каматна стопа смањи на једноцифрен ниво, омогућити напуштање девизне клаузуле код кредитног оптерећења грађана и привреде за кредите одобрене код пословних банака у Србији.

Овде је основно питање где је интерес пословних банака да пристану на овај потез. Прво, номинална каматна стопа, на обавезе по основу узетих кредита, сигурно ће бити већа за неколико процентних поена од референтне која ће бити на нивоу од 4–5%. Друго, домаће цене би биле замрзнуте најмање 9 месеци, што значи да би реална каматна стопа била нешто мања од номиналне и то због раста цена увозних производа услед постепене депресијације динара. Значи, оно што би банке требало да интересује јесте реална каматна стопа, а она ће бити и даље висока, и далеко већа од реалне каматне стопе у развијеним земљама које кроз ниску реалну каматну стопу покушавају да покрену тражњу и потрошњу. Треће, ова ситуација може да покрене и враћање капитала у Србију, што би успорило депресијацију – али никако се не сме спречити депресијација док не дођемо у стање реалности (динару се мора вратити снага на домаћем тржишту, и одузети снага на иностраном тржишту), а то значи да се мора увести месечна контрола уласка капитала у Србију. Смањењем каматних стопа код пословних банака престала би потреба за субвенционисањем каматне стопе од стране Владе. На тај начин привреда би лакше долазила до потребних финансијских средстава, а Влада би финансијска средства која сада троши за ову намену могла много паметније да искористи.

На крају, навешћемо који су очекивани ефекти економског механизма који је предочен, из чега се види и смисао концепта.

Ефекат примене концепта на привреду и становништво Србије

Утицај Фонда за помоћ предузећима, ниже каматне стопе, депресијације и раста плата

Извоз на развијена тржишта, посебно на тржиште ЕУ биће погођен смањењем тражње, што ће уз раст обавеза по основу сервисирања кредита узетих у страниј валути довести предузећа у већ описану, неповољну ситуацију, и ту ће помоћ Фонда бити неопходна у проценту у којем ће извоз бити смањен. Повољна околност је што ће каматне стопе бити ниже, што уз гаранције државе може да одржи извознике и њихове добављаче у процесу производње. Такође, постепена депресијација и замрзавање цена стварају потенцијалну могућност извозном сектору да преусмери своју понуду на тржишта мање развијених земаља и тиме надомести смањење тражње из развијених земаља. Наравно, и ту треба бити опрезан са проценама јер ће криза и у тим земљама бити на врхунцу и са изразитим проблемима у плаћањима. Али уз адекватну подршку рецимо „Српске извозне банке“ (потреба за таквом банком постоји већ дуже време) могло би се обезбедити несметано функционисање ових предузећа. Произвођачи на домаћем тржишту сусрешће се са повољнијом ситуацијом јер се услед депресијације ублажава притисак конкуренције из иностранства, што уз суспензију ССП-а и раст тражње услед раста плата омогућава веће приходе од продаје и несметан процес производње. На тај начин нису угрожени приходи од пореза на добит и доходак становништва, а имамо и ланац ПДВ-а у процесу продукције. Проблем може бити увозна компонента, али то се сада већ лакше решава кроз ниже каматне стопе на финансијском тржишту.

Постепена депресијација и смањење каматне стопе

Поента је у томе да се динару врати снага на домаћем тржишту, а одузме снага на иностраном тржишту. Депресијација ће свакако повећати обавезе грађана по основу плаћања камата на кредите везане за евро или швајцарски франак, али смањење каматне стопе и могућност преласка на сервисирање обавеза у динарима на основу домаће номиналне каматне стопе драстично ће смањити оптерећење у буџету грађана. То, поред замрзавања цена и уз пројектован раст плата, подигло би тражњу за домаћим производима и успорило тражњу за увозним производима. Наравно, ово има импликације и на реални, и на фискални сектор, као и на ситуацију у платном билансу.

Реални сектор напослетку добија тражњу за својим производима, што му омогућава да одржи производњу, а самим тим и запосленост. Ланац ПДВ-а није угрожен, а држава се делимично растерећује од социјалних проблема који би настали повећањем незапослености. Мења се структура ПДВ-а, повећава се постепено учешће ПДВ-а на домаће производе, а смањује учешће ПДВ-а на увозне производе (што и јесте

Нови концепт за превазилажење економске кризе у Србији

Пише: Дејан Миљковић
понедељак, 30 март 2009 20:55

квалитет). У погледу платног биланса очекује се смањење увоза луксузних производа и друге робе за коју одлази поприлично велика сума новца, а од које корист има неколико великих увозника, при чему штету трпи држава.

Највећи позитиван ефекат је обезбеђивање животног стандарда већине наших грађана. Овај концепт не гарантује вам да ћете ићи у иностранство на летовање, нити да ћете куповати стране аутомобиле, нити LCD телевизоре, али о томе грађани Србије, пензионери, просветни радници, полицајци, итд. данас и не размишљају. Овај концепт вам гарантује три obroka дневно, гарантује вам да ћете моћи да платите своје рачуне, да школујете своју децу, гарантује пензионерима да ће моћи својим унуцима да купе домаћу чоколаду и што је најважније, гарантује да грађани Србије неће морати да поново проживљају „деведесете“ и да неће морати да се одрекну својих надања у „боље сутра“, јер ако будемо паметно радили оно ће једног дана и доћи.

Србијо, пробуди се!

На крају, захваљујем се свима који су имали стрпљења да текст прочитају до краја. Текст представља грубу скицу идеје и очекиваних ефеката новог економског концепта за превазилажење економске кризе у Србији, али и као такав је далеко детаљнији од објашњења Владе у погледу ефеката мера које она примењује. Предлог је намењен јавности Србије и креаторима економске политике. Очекујем реакције на предлог и отворен сам за даљу аргументовану дискусију, јер – допустите ми да будем помало субјективан – тренутно у Србији не постоји важнија тема од тога како да превазиђемо економску кризу у којој се сви заједно налазимо. Цена неуспеха би била сувише висока и за нас и за будуће генерације ако бисмо себи допустили да будемо незаинтересовани посматрачи.

(Аутор је доктор економских наука, стручњак за међународне финансије)